

KİTAP

25 YIL

ASEF BAYAT

"İSLÂM'I DEMOKRATİKLEŞTİRMEK"
"SİYASET OLARAK HAYAT"'SERTLİK
YANLILARI
İRAN'DA
KÜLTÜR
SAVAŞINI
KAYBETTİ'

> 14-15. sayfalarda

CHUCK PALAHNIUK

"CEHENNEM AZABI", Lanetli'nin kahramanı Madison Spencer'i bir hortlak olarak yeniden karşımıza çıkıyor. Ali Bulunmaz yazdı. > Sayfa 3'te

KARİN KARAKAŞLI

"ASİYE KABAHA'TTEN ŞARKILAR DİNLEDİNİZ", kelimeler boğazda düğümlendiğinde dile getirilemeyen acıların anlatısı. Yazarla kitabını Gülşah Küçükşahin konuştu. > Sayfa 4'te.

TURGUT ULUCAN

"DEVİRİM BİZE GÜLDÜ GEÇTİ", Akpınar köylüsünün darbe ve komünizm ile imtihanının neşe yüklü buruk hikâyesi. Oğuz Yaşar Yılmaz'ın yazısı. > Sayfa 8'de.

'Sertlik yanlıları İran'da kültür savaşını kaybetti'

İran ve Mısır'da yirminci yüzyılın ikinci yarısındaki gelişmeleri inceleyen "İslâm'ı Demokratikleştirmek" ile Ortadoğu'da zor zamanlarda failiğin hikâyesini anlatan "Siyaset Olarak Hayat" kitapları kısa bir süre önce yayımlanan Asef Bayat'la Ortadoğu'daki gelişmeleri ve kitaplarını konuştuk.

ÖZGÜR GÖKMEN

Siyaset Olarak Hayat'ta, dış müdahalenin tehlikesine birden çok yerde işaret ediyorsunuz. 2011'de bölgede beklentiler üst düzeyde olmasa da hâlâ bir umut vardı. Bugün Libya ve Yemen başarısız devletler haline gelirken en kötü gelişme Suriye'de yaşandı: Beş yıl önce değişim isteyen insanlar "barışçıl, silahlı değil" diye bağırıyordu. Ardından bir vekâlet savaşı başladı. Suriye'de ne oldu?

■ Tüm bu deneyimlere, Libya, Suriye ve Yemen'dekiler dâhil olmak üzere tüm protestolara özenlice bakarsak dikkat çekecek derecede barışçıl ve medeni bir biçimde başladıklarını görebiliriz. Suriye'de de Libya'da da rejimin tepkisi şiddetli ve sıra dışı oldu. Protestolarda çok can kaybı yaşandı fakat yabancı güçler işe karışana dek hâlâ şiddete başvurulmamıştı. Libya'da NATO ile Katar ve Suriye'de Suudi Arabistan, Türkiye, ABD'den başlayan bir dizi ülkenin yanı sıra İran, Hizbullah, El-Kaide ve ardından Rusya... Bunların dahli, jeopolitik hesapların görülmesi için bu ülkeleri birer tiyatro sahnesine çevirerek ayaklanmaların çoğunluğunu militarize etti. Son dönemlerde tanık olduğumuz üzere, rejim ve silahlı muhalefetin gaddarlığına ve şiddetine rağmen sıradan Suriyelilerin fırsat doğduğunda hâlâ barışçıl biçimde protesto etmek istediklerini göstermesi kayda değer.

"AKLIN KARAMSARLIĞI"

■ Peki, Mısır'da "25 Ocak Devrimi" nasıl oldu da pretoryan bir otokrasiyle sonuçlandı?

■ Bu kuşkusuz hüznü bir karşı devrimci restorasyon hikâyesi. Her devrimin kendi içinde taarruza geçmek üzere fırsat kollayan bir karşı devrim nüvesi barındırdığını aklımızdan çıkarmamalıyız. Fakat karşı devrimin zaferi, devrimin sabotajı etkisiz kılmak için yeterli savunma mekanizmasına sahip olup olmadığına bağlı. Arap devrimleri vakasında karşı devrim güçleri hem

dâhili hem de bölgesel düzeyde hareket etti. Arap Baharı, bu devrimlerin başarıya ulaşmamasını temin etmek için son derece kararlı davranan Arap otokrasilerinin, kralların ve şeyhlerin, gösterişli yapılarını kuşkusuz sarstı. Temel karşı devrim gücü olan Suudi Arabistan ve diğerleri mezhep çatışmalarını kışkırtarak sabotaj eylemlerine giriştiler. Fakat Mısır'da devrim aynı zamanda kendi kısıtlılıklarının, eski iktidar yapısını dönüştürmeyi başaramamasının cezasını da çekti. Böylece devrim askeriye, istihbarat örgütleri, yargı vb. gibi dönüştürülmemiş kurumlara çöreklenen karşı devrimci güçlere karşı açıkta ve savunmasız kaldı. Aynı zamanda Mursi hükümeti sefil bir yönetim sergilediği, (Tunus'ta Ennahda'nın yaptığı gibi) kapsayıcı davranmayı başaramadığı ve çok büyük düş kırıklığı yarattığı ve muhalefete neden olduğu için ordu harekete geçmek ve kendi iktidarını dayatmak için bulduğu fırsatı kullandı. Tehlike çok önceden fark edilebilirdi. Aslında, bir yandan iyimser olmaya çalışmış olsam da bu gözlemi Mart 2011'de, Mübarek'in devrilmesinden sadece üç hafta sonra, "Arap Reformsu Devrimlerinin Paradoksları" başlıklı yazımda dile getirdim. Fakat öyle anlaşıyor ki "aklın karamsarlığı" daha büyük bir titizlikle vurgulanmalıymış.

■ Tunus'ta gelecek beklentisi daha mı iyi?

■ Evet, Tunus'ta gelecek beklentisi birçok açıdan daha iyi görünüyor. Tunus'ta ordu, Mısır'dakine göre çok daha az saldırgan davranmış; Ennahda bütünlüklü olarak Mısır'daki Müslüman Kardeşler'e göre daha kapsayıcı, hoşgörülü ve anlayışlı oldu ve Tunus'ta Ennahda ile seküler ve liberal güçler arasında arabuluculuk yapan güçlü bir emek hareketi örgütü, UGTT (Tunus Genel İşçi Sendikası), vardı. Tunus Anayasası hatırı sayılır bir başarı. Fakat (hem seküler hem

de İslamcı) siyasal sınıf, temel olarak sorgulamaksızın neo-liberal ekonomiye inanıyor ve toplumsal adalet Mısır'daki gibi devrimin karşılanmamış bir talebi olarak ortada duruyor. Eşitsizlik, işsizlik, dışlanma büyük ölçüde devam ediyor ve büyük ihtimalle devrim sonrası hükümetleri gelip vuracak.

"SİYASAL KABİLECİLİK"

■ Gannuşi'nin Ennahda'sı, Milli Görüş içindeki kanadı dâhil, Türkiye'de İslamcılığın radikal çizgisinin ilham kaynaklarından biriydi. Sonra, 2000'lerde, Türk İslamcıları bu defa tersine AKP'nin Gannuşi ve takipçilerine ilham kaynağı olma mevkiine geldiğiyle övündü. Size bu aradaki ilişki nasıl görünür?

■ Bu anlaşılabilir. Milli Görüş, Gannuşi'yi Kemalistlerin hoşgörüsüz sekülerizmini çok fazla çağrıştıran Bin Ali rejimine muhalefet ederken Londra'da sürgünde olduğu ve Avrupa'da İslam'ın sözcüsü gibi davrandığı için ilham kaynağı olarak görüyordu. Evet, 2000'lerde başarılı bir hükümet kuran AKP, hakikaten birçok İslamcı hareket ve muhtemelen Gannuşi de dâhil olmak üzere birçok Müslüman şahsiyet için model haline geldi. Fakat Türkiye'nin son zamanlarda sadece ekonomik olarak değil, demokratik pratikler ve insan haklarına

"İran'da post-İslamcılığın ortaya çıkışı, büyük ölçüde tam da İslamcılarca yönetilen yeni rejimin 'İslamlaşma'yı tepeden dayatması ve böylece devrimden farklı beklentileri olanlar arasında muhalefet yaratmasıyla ilişkili" diyor Bayat.

saygı konusunda da bir düşüş yaşadığını düşünürsek hâlâ AKP'yi ilham kaynağı olarak gördüğü için Gannuşi'nin, AKP ve özellikle Erdoğan hakkında bugün ne düşündüğünü öğrenmek ilginç olurdu.

■ Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kısa bir süre önce verdiği fetvaya göre cinsel arzu uyandıran müzikler icra etmek ve dinlemek günah. Bu fetva bizim coğrafyamızdaki, sizin adlandırmanızla, "eğlence siyaseti" açısından tanıdık geliyor mu?

■ Evet fakat bu biraz çetrefil. Bu hükümlerin verildiği ampirik koşulları bilmek lazım. Örneğin bu fetva neden şimdi veriliyor? Tamamen dogmatik mi? Genel olarak böylesi hükümler neredeyse her zaman dogmatik, ahlaki veya püriten temellerle meşru kılınır. Ancak öyleyse sorun her şeyden önce böyle bir püritenliğe neden sahip olduğumuz. Bir süredir bu meseleler hakkındaki düşüncelerim beni şu sonuca ulaştırdı: Bu ve benzeri emirlerin kökü iktidar kullanımında yatıyor. Öyleyse bu vakada, evet, bu fetva "eğlence siyaseti" ile ilgili.

■ Türkiye'de siyasi iktidarın destekçileri son zamanlarda "Müminlere karşı şefkatli, kafilere karşı şiddetli" (Fetih 48: 29) ayetini sıkça anıyor. Demokrasi anlayışları hakkında bu size ne söylüyor?

■ Bu tür ayetlerin hangi bağlamda kullanıldığını bilmiyorum fakat eğer iktidar partisinin siyasal muhaliflerine atıfta bulunmak için kullanılıyorsa açıkça nezaket ve hoşgörünün "dışarıdakiler" için değil, "içimizde" teşvik edildiği bir dışlama siyasetini, bir tür "siyasal kabileciliği" gösteriyor. Bu elbette yurttaşlık fikrinin ve haklar ile sorumluluklarda eşitlik fikrinin zararına iş görür ve dolayısıyla antidemokratik.

"İRAN'DA İSLAMLAŞMA, ULEMANIN İKTİDARINDAN SONRA GERÇEKLEŞTİ"

■ İslam'ı Demokratikleştirmek, İran ve Mısır İslamcılıklarını, 1960'lardan 2000'lerin ortasına dek karşılaştırmalı olarak inceliyor. İki ülke arasındaki temel fark neydi?

■ Temel fark, Batı'ya yakın duran, üniversitelerde yükselen "İslami dernekler"e Nasırcı milliyetçilerin ve komünistlerin altını oymak için göstermelik destek veren Enver Sedat'ın cumhurbaşkanlığı döneminden beri Mısır'ın oldukça güçlü bir İslamcı hareket geliştirmeye başlamış olmasında yatar. Bu İslami dernekler büyüdü ve süreç içinde 1980'lerde, Mübarek döneminde isyancı Cemaatü'l-İslamiyye'ye ve El-Cihad'a dönüşerek radikalleşti. Mısır, şiddete başvurmayan stratejisini koruyan nüfuzlu Müslüman Kardeşler ve yeni gelişen diğer gruplarla birlikte 1990'larda ve 2000'lerin başında kuvvetli bir "İslami tarz" tecrübe etti. Mısır'ın İslamcılığı temel olarak ulemanın kurumu olan El Ezher'in dışında, hatta ona karşı gelişti. Fakat İran deneyimi farklıydı. Ashna bakılırsa İran'da, 1979 Devrimi'nin hemen öncesinde neredeyse güçlü hiçbir İslamcı hareket yoktu. Temel muhalefet solcu gerilla örgütleri, >>

➤ güçsüz Musaddıkçı gruplar ve İslami solcu Ali Şeriatî'nin düşüncesi çerçevesinde geniş bir duyarlılıktan ibaretti. O dönem Ayetullah Humeyni sürgündeydi fakat devrim esnasında camiler ve muvakkat dinî kurumlardaki ağlarını, sıradan muhalefeti Ayetullah Humeyni'yle ilişkilendirmek için kullanmayı başaran Kum Medresesi'ndeki kıdemsiz ulema arasında takipçileri vardı. Bu yüzden İran'da İslamlaşma büyük ölçüde devrimden sonra, ulema ve İslamcılar siyasal erki ele geçirdikten sonra başladı.

■ *İran'da post-İslamcı bir yörüngeye ortaya çıkmasına ne yol açtı? 1997-2004 reform hükümeti ve ardından 2009'da Yeşil Hareket neden başarı kazanamadı?*

■ İran'da post-İslamcılığın ortaya çıkışı, büyük ölçüde tam da İslamcılarca yönetilen yeni rejimin "İslamlaşma"yı tepeden dayatması ve böylece devrimden farklı beklentileri olanlar arasında muhalefet yaratmasıyla ilişkili. İslamcı devlete demokratik haklara, bireysel özgürlüklere, toplumsal cinsiyet taleplerine yönelik artan ihlaller ve iktidarın tekelleşmesi eşlik etti. Bu durum birçok kadın, genç, entelektüel, değişim yanlısı ve solcu muhalif arasında karşıtlığa yol açtı. Dinî sektör, ulema ve bunların kurumları, esas olarak geleneksel bağımsızlıklarını yitirdiler. Geleneksel ulema ve Büyük Ayetullahlar, velayet-i fakih biçimini alan İslamcı devlet fikrine karşı çıktı. Irak'la yaşanan savaş, bozulan ekonomi, baskı, kötüye giden kentsel yaşam belirli İslamcı aktörlerin "İslamcı iktidar"a dair kendi kanılarını sorgulamalarına katkıda bulundu. Şunu düşündüler: "İslam devriminin beraberinde getirmesi beklenen bunlar mıydı?" Böylece bu insanlar farklı, daha hoşgörülü, minimalist ve daha kapsayıcı bir İslami politika tahayyül etmeye başladılar. Gerçekten de bu yeni bakış açısı Muhammed Hatemi'yi iktidara taşıyan 1997 seçimlerinde "reformculuk" biçiminde bir siyasal güç kazandı. 1997-2004 döneminde pek çok açıklık yaşandı: Olabildiğince özgür bir basın, toplumsal hareketler, kadın grupları, siyasal partiler, daha canlı uluslararası ilişkiler... Tüm bunlar sistemin içinden gelenler tarafından meşruiyet kaybına itilen sertlik yanlısı İslamcılar için ciddi bir tehdit oluşturuyordu. Böylece post-İslamcı politika, daha sonra Yeşil Hareket'le geri dönünce ordu tarafından desteklenen sertlik yanlısı İslamcılar bunu engellemek hususunda kararlı davrandı. Reform hareketi 2004'te seçimleri kaybetti çünkü öncelikle politikalarının birçoğu sertlik yanlıları tarafından etkisizleştirilmişti ve ikinci olarak Ahmedinejad'a ve onun popülist vaatlerine bağlı görünen alt sınıfları, yoksulları ve çalışan insanları seferber etmek üzere yeterince gayret göstermemişti.

"İRAN'DA GENÇLER BİREYSELLİK İSTİYOR"

■ *İran'da post-İslamcılık Temmuz 2015'teki nükleer anlaşma ve Şubat sonunda yapılan seçimlerinin ardından eski seyrine geri mi dönüyor? Üç farklı siyasal eğilim, yani Hasan Ruhani, Ayetullah Ekber Haşemi Rafsancani ve Muhammed Hatemi arasındaki koalisyon bize ne söylüyor?*

■ "Post-İslamcılığın dönüşü" ile post-

İslamcı bir hükümeti kastettiğinizi varsayıyorum, yoksa toplum epey zamandan beri büyük ölçüde post-İslamcı. Ruhani dönemi kamusal alanda reformcu akım için bir alan açmış olsa da Ruhani hükümeti reformcu eğilimin daha muhafazakâr tarafında. Mevcut siyasal gerçeklik, Ayetullah Rafsancani gibi insanları reformculara yaklaşmaya iterken bazı siyasal reformcuları beklentilerini asgariye indirmeye zorladı. Son seçimler döneminde, Anayasayı Korumucular Konseyi gibi sertlik yanlısı İslamcıların dışlayıcı politikaları üzerinde hareket üstünlüğü sağlamak üzere dikkat çekecek derecede iyi hareket eden kapsamlı bir koalisyon vardı ve böylece yeni parlamentoda geniş bir muhalefet oluşturmayı başardılar.

■ *Time dergisinin Kasım sayılarından birinin kapağı "İran'da değişim"e ayrılmıştı. Her ne kadar teokrasi yeni inanclar yaratmayı başarsa da ideolojik keskinliğin köreldiği anlaşıyor. Çocuklar, devletin onayladığı oyuncak bebek Sara'ya, başörtüsü saçlarıyla oynamaya izin vermediği için ilgi göstermiyormuş. İran toplumu "Batı Zehirlenmesi"ne karşı resmî söylemle daha ne kadar zapt edilebilir?*

■ Elbette sertlik yanlılarının destek grupları var. Fakat aslında azınlıktalar. Özgür seçimler genellikle her zaman bütünüyle bunu kanıtlar. Esnek örtünme dâhil "Batı Zehirlenmesi"ne yönelik resmî söylem sertlik yanlılarının varlık sebebi ve devam etmesi kuvvetle muhtemel. Fakat bunun ne kadar işe yaradığı tartışmaya açık. Polis amirlerinin kadınların örtünme kurallarına uymalarını sağlamada başarısız olduğunu itiraf ettiğine defalarca tanık oldum. Her ne kadar nüfusun sesi hâlâ epey gür çıkan muhafazakâr bir kesimi gerçekten mevcutsa da sertlik yanlılarının "kültür savaşı"nı kaybettiğini düşünüyorum. Toplumsal ve kültürel alanlarda artan bir parçalanma ve kutuplaşma var.

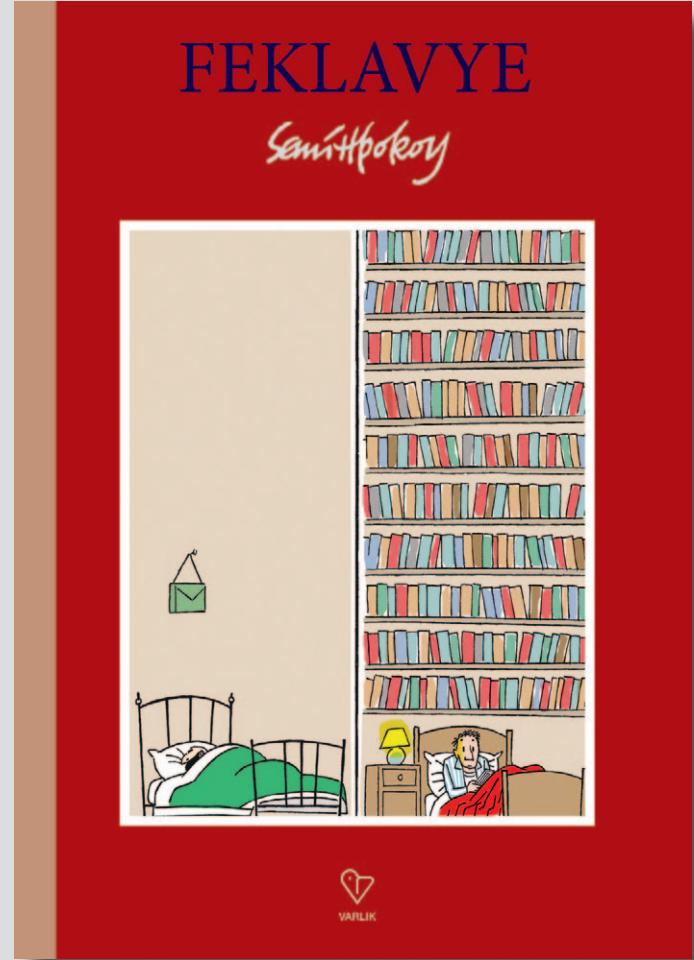
■ *Tüm bunlar sıradan insanlar, özellikle gençler için ne anlama geliyor?*

■ Mevcut durumda sıradan insanların temel kaygısı ekonomik meseleler, barınma, yüksek fiyatlar ve daha çok işsizlik. Batı'yla nükleer anlaşmadan sonra işlerin biraz düzelebileceği bekleniyor. Fakat bu kolayca gerçekleşmeyecek. İran devrim sonrası tarihinde halihazırda hayli emsalsiz bir eşitsizlik deneyimi yaşadı. Bu muhtemelen sürecek zira İslamcılardan post-İslamcılara kadar tüm hükümetler üç aşağı beş yukarı neo-liberal ekonomiyi verili kabul etti. Gençlerin ve genel olarak "kültürel tabanlar"ın munzam talepleri var. Gençler, sadece güvenli bir gelecek -yani uygun bir iş, yaşayacak bir yer, evlenmek ve ileride bir aile kurmak- değil, aynı zamanda "gençlik"lerini yeniden talep etmek, yaşlıların, ahlaki ve siyasal otoritenin dikkatli nazarlarından uzakta gençlerin hayatını sürmek, ilgilerinin, bireysel-liklerinin peşinden gitmek istiyor. Genç insanların hayatının bu boyutu var olan toplumsal gerilimi artırıyor. ■

İslâm'ı Demokratikleştirmek/ Asef Bayat/ Çeviren: Özgür Gökmen/ İletişim Yayınları/ 376 s.

Siyaset Olarak Hayat/ Asef Bayat/ Çeviren: Özgür Gökmen/ Metis Yayınları/ 464 s.

FEKLAVYE SEMİH POROY

"...Semih Poroy'un Feklavye serüveni, çizerin yazarı kuşatması örneğini getirdi. Bir benzeri, öncüsü yoktur diyemiyorum, ben görmedim..." (Enis Batur)

"...Feklavye, kitapları tanıtmaya, yorumlamaya, eleştirmeye çalışan onca ciddi, ağırbaşlı, uslu yazı arasında, 'muzır' bir özgürlük alanı açmıştır okuyucuya..." (Celal Üster)

"...Feklavye'de Poroy, çok tanıdık tipler yaratıyor. Bir rakı masasında dostuyla sohbet eden yazar, elinde kitaplarla yolda yürüyen entelektüel, imza gününde okurlarını bekleyen şair, önüne gelen kitapları okumayan tembel editör, vb. Tüm bu tipler yoluyla, milletçe kitapla ilişkimizi inanılmaz güzel betimliyor..." (Asuman Kafaoglu Büke)

TÜYAP İZMİR KİTAP FUARI
SÖYLEŞİ ve İMZA GÜNÜ
16 NİSAN CUMARTESİ
VARLIK YAYINLARI STANDI
SALON 2 310/A

VARLIK

www.varlik.com.tr